

K Z O M B U N I A K A T
Z B A D A N I A

Warszawa, wrzesień 2011

www.cbos.pl ● sekretariat@cbos.pl

BS/103/2011

ELEKTORATY PARTYJNE

O ISTOTNYCH KWESTIACH

SPOŁECZNO-POLITYCZNYCH

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
13 stycznia 2011 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Żurawia 4a, 00-503 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

SPIS TRESCI

POGLĄDY OGÓLU SPOŁECZEŃSTWA NA TEMAT ISTOTNYCH KWESTII SPOŁECZNO-POLITYCZNYCH.....	1
ZRÓŻNICOWANIE POGLĄDÓW W ELEKTORATACH GŁÓWNYCH PARTII POLITYCZNYCH	6
CHARAKTERYSTYKA ELEKTORATÓW	7
POTENCJALNE ELEKTORATY PARTYJNE NA OSIACH PODZIAŁÓW POLITYCZNYCH.....	16

Zbliżające się wybory to dobra okazja do przedstawienia poglądów Polaków na ważne kwestie społeczno-polityczne. Szczególnie interesujące jest poznanie opinii elektoratów głównych ugrupowań politycznych. Analiza poglądów zadeklarowanych wyborców partii politycznych, które cieszą się największym poparciem społecznym, umożliwiła naszkicowanie ich charakterystyki. Podjęliśmy także próbę odtworzenia aktualnych osi podziałów politycznych w polskim społeczeństwie oraz określenia na nich pozycji elektoratów największych obecnie partii politycznych¹.

Przedmiotem naszego zainteresowania były społeczne opinie na temat kwestii światopoglądowych oraz dotyczących wizji ładu społeczno-gospodarczego. Do kwestii tych należą: lustracja, prawna regulacja aborcji, rola Kościoła w państwie, pełnienie przez państwo funkcji opiekuńczych, system podatkowy, walka z bezrobociem, prywatyzacja państwowych przedsiębiorstw, zwalczanie przestępczości kosztem ograniczania swobód obywatelskich, model integracji europejskiej.

POGLĄDY OGÓLU SPOŁECZEŃSTWA NA TEMAT ISTOTNYCH KWESTII SPOŁECZNO-POLITYCZNYCH

Analizę charakterystyk potencjalnych elektoratów poprzedzamy przedstawieniem poglądów całego społeczeństwa na omawiane kwestie, a tam, gdzie to możliwe, pokazujemy zmiany, jakie zaszły w społecznych opiniach w ciągu ostatnich kilku lat.

Ankietowani określali swoje poglądy na każdą kwestię za pomocą 7-punktowych skal, których krańce (1–7) wyznaczały dwa przeciwstawne rozwiązania modelowe, środek zaś (4) oznaczał opinię ambiwalentną.

W ciągu ostatnich dwóch lat opinie o właściwym kształcie ładu społeczno-gospodarczego i roli państwa niewiele się zmieniły. Jak pokazują badania CBOS prowadzone od połowy lat dziewięćdziesiątych, poglądy Polaków na ten temat są generalnie dość stabilne,

---

¹ W komunikacie wykorzystano zagregowane dane z dwóch kolejnych badań: „Aktualne problemy i wydarzenia” (253), 2 – 8 czerwca 2011 roku, reprezentatywna próba losowa dorosłych Polaków (N=1164), oraz „Aktualne problemy i wydarzenia” (254), 30 czerwca – 6 lipca 2011 roku, reprezentatywna próba losowa dorosłych Polaków (N=1080).

choć podlegają pewnym wahaniom w zależności m.in. od sytuacji społeczno-ekonomicznej w kraju. W ostatnich dwóch latach, jakie upłynęły od poprzedniego badania, po okresie spowolnienia gospodarczego, związanego ze światowym kryzysem finansowym i ekonomicznym, koniunktura gospodarcza w Polsce znacząco się poprawiła. Mimo przyspieszenia rozwoju gospodarczego stopa bezrobocia jest jednak obecnie wyższa niż dwa lata temu. Innym skutkiem kryzysu jest pogorszenie stanu finansów publicznych: wysoki deficyt budżetowy oraz duże zadłużenie sektora finansów publicznych w latach 2009 i 2010. Efektem trudnej sytuacji finansowej państwa był wzrost podatków, m.in. stawek VAT. Mimo to wskaźniki zadowolenia Polaków z materialnych warunków życia utrzymują się na dość wysokim poziomie – zdecydowana większość ocenia swój poziom życia jako co najmniej przeciętny, a często dobry².

Polacy niezmiennie od lat są przywiązani do wizji państwa opiekuńczego. Przekonanie, że państwo powinno zapewnić swoim obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itp., jest niemal powszechne. Wyraża je – tak jak przed dwoma laty – 86% badanych.

Większość Polaków (68%) opowiada się za progresywnym systemem podatkowym, jednak nieco więcej niż w ubiegłych latach jest zwolenników wprowadzenia podatku liniowego (23%).

Utrzymywanie się dość wysokiego poziomu bezrobocia w Polsce powoduje, że częściej postrzegane jest ono jako problem społeczny wymagający pilnego rozwiązania, rzadziej natomiast jako zjawisko, które w niewielkiej skali może być pozytywne dla gospodarki. Blisko trzy czwarte Polaków (74%, o 3 punkty więcej niż dwa lata temu) uważa, że bezrobocie jest zjawiskiem szkodliwym, które należy bezwzględnie zwalczać.

Dość duża jest niechęć do szybkiej i szeroko zakrojonej prywatyzacji. Większość (72%) uważa, że należy prywatyzować powoli i tylko niektóre przedsiębiorstwa państwowe. Społeczny sprzeciw wobec szybkiej prywatyzacji był nieco mniejszy w latach dziewięćdziesiątych, kiedy to proces przekształceń własnościowych był mniej zaawansowany niż obecnie. Jednak także wówczas budził on opór. Dzisiaj znaczna część polskich przedsiębiorstw jest w rękach prywatnych, stąd potrzeba dalszych przekształceń nie wydaje kwestią pilną. Ponadto obraz prywatyzacji w Polsce jest nadal często nacechowany negatywnie – jest ona kojarzona z utratą pracy, bezrobociem, wyprzedacją majątku narodowego.

---

² Zob. komunikat CBOS „Nastroje społeczne w sierpniu”, sierpień 2011 (oprac. R. Boguszewski).

Niezmiennie i jednoznacznie pozostają społeczne opinie na temat roli Kościoła w państwie. Zdecydowana większość Polaków (84%) uważa, że Kościół powinien być oddzielony od państwa i nie powinien zajmować się polityką.

W ciągu ostatnich dwóch lat nie zmieniły się także opinie na temat prawnej dopuszczalności przerywania ciąży. Ponad dwie piąte ankietowanych (45%) skłania się do stanowiska, że aborcja powinna być zakazana. Za prawną dopuszczalnością przerywania ciąży opowiada się co czwarty Polak (25%).

W ostatnim okresie kwestia lustracji sytuuje się raczej na marginesie dyskursu publicznego. Jednak opinie w tej sprawie oraz, szerzej, stosunek do PRL nadal są istotnym elementem tożsamości politycznej Polaków. W ciągu ostatnich dwóch lat ubyło zwolenników lustracji. Nadal jednak ponad połowa dorosłych (56%, o 9 punktów mniej niż przed dwoma laty) uważa, że osoby pełniące funkcje publiczne powinny składać oświadczenia dotyczące tego, czy w przeszłości współpracowały ze służbami specjalnymi PRL. Przeciwny przeprowadzaniu lustracji jest blisko co czwarty badany (24%).

W ciągu ostatnich dwóch lat znacząco zmalało społeczne przyzwolenie na ograniczanie praw i swobód obywatelskich w imię walki z przestępczością. Jest to najprawdopodobniej efekt dalszego spadku przestępczości w kraju i wzrostu poczucia bezpieczeństwa. Mimo tej zmiany nadal przeważa opinia, że z przestępczością należy walczyć twardo, nawet jeśli miałyby to ograniczać prawa zwykłych obywateli. Zgadza się z nią 47% ankietowanych, o 7 punktów mniej niż dwa lata temu. Dwie piąte badanych jest natomiast zdania, że walka z przestępczością nie może naruszać swobód obywateli (40%, wzrost o 7 punktów).

Idea rozwoju integracji europejskiej została ostatnio wystawiona na próbę: najpoważniejszym wyzwaniem dla państw unijnych jest przezwycięzenie kryzysu w strefie euro, inny problem stanowią migracje spoza krajów UE (ostatnio z Afryki Północnej) oraz wewnątrz państw unijnych. Najprawdopodobniej więc to problemy Unii (a nie sytuacja wewnętrzna w naszym kraju) sprawiają, że spada poparcie dla zacieśniania integracji w ramach UE. Za ściślejszą integracją Polski w ramach Wspólnoty opowiada się 38% badanych, o 6 punktów mniej niż dwa lata temu. Dążenie do zachowania przez nasz kraj daleko idącej niezależności w Unii popiera 34% respondentów, o 5 punktów więcej niż przed dwoma laty.

Tabela 1

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1-7)	Akceptacja poszczególnych stwierdzeń wśród ogółu badanych									
	VII '95	VIII '96	V '97	V '99	IX '01	III '03	IV-V '05	IX-X '07	VIII-IX '09	VI-VII '11
	w procentach									
Polska powinna dążyć do jak najściślejszej integracji w ramach Unii Europejskiej (1+2+3)	-	-	-	-	-	-	28	44	44	38
Odpowiedź ambiwalentna (4)	-	-	-	-	-	-	16	15	19	18
Polska powinna dążyć do zachowania w Unii Europejskiej jak najdalej idącej niezależności (5+6+7)	-	-	-	-	-	-	40	30	29	34
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	16	11	7	10
Należy prywatyzować powoli i tylko niektóre przedsiębiorstwa państwowe (1+2+3)	-	53	-	57	-	67	75	67	70	72
Odpowiedź ambiwalentna (4)	-	14	-	17	-	13	8	12	12	11
Należy prywatyzować szybko i jak największą liczbę państwowych przedsiębiorstw (5+6+7)	-	25	-	17	-	14	8	13	11	11
Trudno powiedzieć	-	8	-	9	-	6	9	8	7	6
Państwo powinno zapewnić obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itp. (1+2+3)	74	74	75	81	90	81	85	83	86	86
Odpowiedź ambiwalentna (4)	12	11	10	9	4	8	6	8	7	8
Obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp. (5+6+7)	10	15	13	8	4	9	7	8	5	5
Trudno powiedzieć	4	1	1	2	2	2	2	1	1	1
Osoby dużo zarabiające powinny płacić wyższy procent podatku od swoich dochodów niż ci, którzy zarabiają mało (1+2+3)	-	-	72	-	76	-	73	67	71	68
Odpowiedź ambiwalentna (4)	-	-	8	-	6	-	7	7	7	6
Wszyscy, niezależnie od tego, ile zarabiają, powinni płacić jednakowy procent podatku od dochodów (5+6+7)	-	-	18	-	14	-	15	21	20	23
Trudno powiedzieć	-	-	2	-	4	-	5	5	2	3
Bezrobocie jest zawsze zjawiskiem szkodliwym i należy je bezwzględnie zwalczać (1+2+3)	-	-	-	70	72	73	75	66	71	74
Odpowiedź ambiwalentna (4)	-	-	-	8	5	6	5	8	9	8
Istnienie niewielkiego bezrobocia jest pożyteczne dla gospodarki (5+6+7)	-	-	-	19	20	20	18	23	18	16
Trudno powiedzieć	-	-	-	3	3	1	2	3	2	2

Tabela 1 (cd.)

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	Akceptacja poszczególnych stwierdzeń wśród ogółu badanych									
	VII '95	VIII '96	V '97	V '99	IX '01	III '03	IV–V '05	IX–X '07	VIII–IX '09	VI–VII '11
	w procentach									
Z przestępczością należy walczyć twardo, nawet jeśli miałyby to ograniczać prawa i swobody zwykłych obywateli (1+2+3)	41	-	-	64	-	56	49	41	54	47
Odpowiedź ambiwalentna (4)	12	-	-	7	-	9	8	10	11	10
Z przestępczością należy walczyć, ale tak, by nie ograniczać praw i swobód zwykłych obywateli (5+6+7)	44	-	-	27	-	33	41	47	33	40
Trudno powiedzieć	3	-	-	2	-	2	2	3	2	3
Osoby pełniące funkcje publiczne powinny składać oświadczenia dotyczące tego, czy w przeszłości współpracowały ze służbami specjalnymi PRL (1+2+3)	-	-	-	-	-	-	-	58	65	56
Odpowiedź ambiwalentna (4)	-	-	-	-	-	-	-	9	10	9
Osoby pełniące funkcje publiczne nie powinny składać oświadczeń dotyczących tego, czy w przeszłości współpracowały ze służbami specjalnymi PRL (5+6+7)	-	-	-	-	-	-	-	20	17	24
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	-	13	8	11
Kościół powinien być oddzielony od państwa i nie powinien zajmować się polityką (1+2+3)	70	79	78	82	80	80	80	83	84	84
Odpowiedź ambiwalentna (4)	13	8	7	9	6	9	7	5	6	6
Kościół powinien mieć duży wpływ na sprawy państwa i jego politykę (5+6+7)	14	13	13	8	12	9	9	9	8	8
Trudno powiedzieć	4	1	2	2	3	2	4	3	2	2
Przerywanie ciąży powinno być dozwolone bez żadnych ograniczeń (1+2+3)	-	-	-	36	31	32	25	30	25	25
Odpowiedź ambiwalentna (4)	-	-	-	23	20	24	17	21	26	22
Przerywanie ciąży powinno być całkowicie zakazane (5+6+7)	-	-	-	33	36	34	47	37	44	45
Trudno powiedzieć	-	-	-	9	13	10	11	12	5	8

Tabela 2

Pary przeciwstawnych stwierdzeń	Wartości średnie na skali 1–7 wśród ogółu badanych	Odchylenie standardowe
(1) Polska powinna dążyć do jak najściślejszej integracji w ramach Unii Europejskiej	3,93	2,13
(7) Polska powinna dążyć do zachowania w Unii Europejskiej jak najdalej idącej niezależności		
(1) Należy prywatyzować powoli i tylko niektóre przedsiębiorstwa państwowe	2,30	1,80
(7) Należy prywatyzować szybko i jak największą liczbę państwowych przedsiębiorstw		
(1) Państwo powinno zapewnić obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itp.	1,72	1,40
(7) Obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp.		
(1) Osoby dużo zarabiające powinny płacić wyższy procent podatku od swoich dochodów niż ci, którzy zarabiają mało	2,75	2,34
(7) Wszyscy, niezależnie od tego, ile zarabiają, powinni płacić jednakowy procent podatku od dochodów		
(1) Bezrobocie jest zawsze zjawiskiem szkodliwym i należy je bezwzględnie zwalczać	2,40	1,93
(7) Istnienie niewielkiego bezrobocia jest pożyteczne dla gospodarki		
(1) Z przestępczością należy walczyć twardo, nawet jeśli miałyby to ograniczać prawa i swobody zwykłych obywateli	3,77	2,42
(7) Z przestępczością należy walczyć, ale tak, by nie ograniczać praw i swobód zwykłych obywateli		
(1) Osoby pełniące funkcje publiczne powinny składać oświadczenia dotyczące tego, czy w przeszłości współpracowały ze służbami specjalnymi PRL	3,11	2,30
(7) Osoby pełniące funkcje publiczne nie powinny składać oświadczeń dotyczących tego, czy w przeszłości współpracowały ze służbami specjalnymi PRL		
(1) Kościół powinien być oddzielony od państwa i nie powinien zajmować się polityką	1,76	1,58
(7) Kościół powinien mieć duży wpływ na sprawy państwa i jego politykę		
(1) Przerwanie ciąży powinno być dozwolone bez żadnych ograniczeń	4,49	1,96
(7) Przerwanie ciąży powinno być całkowicie zakazane		

ZRÓŻNICOWANIE POGŁADÓW W ELEKTORATACH GŁÓWNYCH PARTII POLITYCZNYCH

Opinie dotyczące niemal wszystkich kwestii poddanych ocenie badanych są w istotnym stopniu zróżnicowane w elektoratach głównych partii politycznych. Największe rozbieżności widoczne są w kwestiach światopoglądowych i związanych z oceną przeszłości. Kontrowersje budzi zatem przede wszystkim sposób prawnej regulacji aborcji oraz potrzeba

przeprowadzania lustracji. Do kwestii budzących największe rozbieżności wśród sympatyków głównych partii politycznych w Polsce należy również rozwój integracji europejskiej. Istotne są także różnice zdań na temat zakresu dopuszczalnego wpływu Kościoła na sferę polityki. Mimo tych różnic sympatycy wszystkich partii akceptują zasadę rozdziału Kościoła od państwa i opowiadają się za tym, aby osoby pełniące funkcje publiczne składały oświadczenia dotyczące współpracy ze służbami specjalnymi PRL.

W ostatnich latach straciło na znaczeniu zróżnicowanie opinii elektoratów partyjnych w kwestii zasadności ograniczania praw i swobód obywatelskich w walce z przestępczością. Kontrowersje, jakie budzi ta kwestia, widoczne są obecnie nie tyle między elektoratami, ile wewnątrz elektoratów.

Opinie wyborców głównych ugrupowań dotyczące pożądanego ładu społeczno-gospodarczego i rozumienia roli państwa są do siebie zbliżone. Mimo to można mówić o istotnych statystycznie różnicach poglądów na temat bezrobocia, tempa i zakresu prywatyzacji oraz pełnienia przez państwo funkcji opiekuńczych. Niezależnie od istotności tych różnic we wszystkich potencjalnych elektoratach przeważa przywiązanie do wizji państwa opiekuńczego, poparcie dla ograniczonego tempa i zakresu prywatyzacji oraz przekonanie, że istnienie nawet niewielkiego bezrobocia jest szkodliwe. Nieistotne statystycznie okazały się natomiast różnice poglądów na temat właściwego systemu podatkowego. Zwolennicy progresywnej skali podatkowej stanowią większość w elektoratach wszystkich głównych ugrupowań politycznych.

CHARAKTERYSTYKA ELEKTORATÓW

Platforma Obywatelska. Zwolennicy tej partii wyróżniają się spośród elektoratów pozostałych ugrupowań stosunkowo najmniej etatystycznymi poglądami na gospodarkę i rolę państwa. Mimo relatywnie bardziej liberalnego podejścia zdecydowana większość z nich (82%) opowiada się za pełnieniem przez państwo funkcji opiekuńczych, a tylko nieliczni (8%) sądzą, że to przede wszystkim obywatele powinni zadbać o zapewnienie sobie i swojej rodzinie opieki zdrowotnej, możliwości kształcenia itd. Niemal dwie trzecie zadeklarowanych wyborców PO (65%) uważa bezrobocie za zjawisko szkodliwe, które należy bezwzględnie zwalczać. Sympatycy tej partii częściej niż pozostałych ugrupowań skłonni są jednak akceptować istnienie niewielkiego bezrobocia (26%). Prawie dwie trzecie (65%) jest zdania, że należy prywatyzować powoli i tylko niektóre przedsiębiorstwa państwowe. Prywatyzację

szybką i obejmującą możliwie dużą liczbę przedsiębiorstw państwowych popiera jednak istotnie więcej osób niż w pozostałych elektoratach (18%). Niemal dwie trzecie zwolenników PO (63%) opowiada się za progresywną skalą podatkową. Wprowadzenie podatku liniowego postuluje więcej niż co czwarty (27%).

Potencjalnych wyborców PO charakteryzuje stosunkowo najbardziej aprobujący stosunek do rozwoju integracji europejskiej. Większość z nich (57%) opowiada się za możliwie ścisłą współpracą w ramach UE.

Opinie sympatyków PO w kwestiach światopoglądowych w mniejszym stopniu odbiegają od poglądów całego społeczeństwa. Zwolennicy tej partii jednoznacznie opowiadają się za rozdziałem Kościoła od państwa (91%). Ich opinie w kwestii prawnej dopuszczalności aborcji są podzielone: niewielką przewagę mają wśród nich zwolennicy prawnego zakazu przerywania ciąży (39%) niż osoby popierające jej legalizację (33%).

Większość zadeklarowanych wyborców PO popiera lustrację, twierdząc, że osoby pełniące funkcje publiczne powinny składać oświadczenia dotyczące tego, czy w przeszłości współpracowały ze służbami specjalnymi (60%). Przeciwnicy składania oświadczeń lustracyjnych stanowią 26% elektoratu tej partii.

Kwestia przyzwolenia na ograniczanie praw i swobód obywatelskich w celu skuteczniejszej walki z przestępczością budzi wśród sympatyków PO – tak samo jak w elektoratach pozostałych ugrupowań – rozbieżne opinie. Na tego rodzaju praktyki skłonnych byłoby się zgodzić 47% z nich, natomiast 43% byłoby przeciw.

Jak wynika z przeprowadzonych analiz³, chęć poparcia PO w wyborach parlamentarnych warunkowana jest przede wszystkim poparciem dla rozdziału Kościoła od państwa, pozytywnym stosunkiem do dalszej prywatyzacji polskiej gospodarki oraz akceptacją pogłębiania integracji europejskiej.

Prawo i Sprawiedliwość. Zwolenników tej partii łączą i wyraźnie odróżniają od sympatyków pozostałych ugrupowań przede wszystkim opinie w kwestiach światopoglądowych, dotyczących miejsca Kościoła w życiu publicznym, prawnej regulacji aborcji oraz lustracji. Wprawdzie większość sympatyków tego ugrupowania (59%) zgadza się z opinią, że Kościół powinien być oddzielony od państwa, nie powinien zajmować się polityką, jednak zdecydowanie więcej niż w elektoratach innych partii jest wśród nich

---

³ Przeprowadzono analizę regresji logistycznej.

zwolenników zaangażowania Kościoła w sprawy państwa i jego politykę (28%). Co więcej, porównanie wyników tegorocznego badania z wynikami badań sprzed dwóch i czterech lat wskazuje na wzrost przychylności sympatyków tej partii dla politycznego zaangażowania Kościoła. Zapewne jest to efekt swego rodzaju zbliżenia między częścią duchownych a zwolennikami PiS po katastrofie smoleńskiej i związanego z nią sporu o krzyż na Krakowskim Przedmieściu. Wydarzenia te przyczyniły się do odżywania publicznej dyskusji o miejscu Kościoła w życiu publicznym i sprzyjały konsolidacji postaw wobec tej kwestii.

Zdecydowanie bardziej restrykcyjne stanowisko niż elektoraty pozostałych ugrupowań zajmują wyborcy PiS w kwestii prawnej regulacji przerywania ciąży. Za prawnym zakazem aborcji opowiada się niemal dwie trzecie z nich (65%), jedynie 12% jest zdania, że przerywanie ciąży powinno być legalne.

W elektoracie PiS znacząco więcej niż wśród sympatyków innych ugrupowań jest zwolenników lustracji. Składanie oświadczeń dotyczących ewentualnej współpracy ze służbami specjalnymi PRL przez osoby pełniące funkcje publiczne popiera niemal trzy czwarte elektoratu PiS (72%). Przeciw obowiązkowi lustracyjnemu jest 15% sympatyków tej partii.

Zwolenników PiS cechuje stosunkowo największy sceptycyzm wobec procesu pogłębiania integracji europejskiej. Prawie połowa z nich (47%) opowiada się za zachowaniem przez Polskę daleko idącej niezależności w UE. Za zacieśnianiem współpracy we Wspólnocie jest co trzeci wyborca PiS (33%).

W kwestiach dotyczących właściwego ładu społeczno-gospodarczego i roli państwa poglądy zwolenników PiS nie odbiegają wyraźnie do opinii ogółu badanych i są zbliżone do poglądów sympatyków PSL i SLD. Potencjalni wyborcy PiS w ogromnej większości (86%) oczekują od państwa pełnienia funkcji opiekuńczych. Wyraźna jest niechęć sympatyków tego ugrupowania do prywatyzacji: zdaniem 85% z nich należy prywatyzować powoli i tylko niektóre przedsiębiorstwa państwowe. Zdecydowana większość wyborców PiS (79%) nie akceptuje istnienia nawet niewielkiego bezrobocia. Blisko trzy czwarte (73%) opowiada się za progresją w podatku od dochodów osobistych.

Ponad połowa zwolenników PiS (53%) dopuszcza ograniczenie praw i swobód obywateli w celu skuteczniejszej walki z przestępczością. Na tego rodzaju praktyki nie zgadza się blisko dwie piąte elektoratu tej partii (38%).

Jak wynika z analiz⁴, o deklarowanym udzieleniu PiS poparcia w wyborach parlamentarnych decyduje obecnie przede wszystkim akceptacja zaangażowania Kościoła w życie publiczne i polityczne, a w dużym stopniu także restrykcyjne stanowisko w kwestii legalizacji aborcji oraz niechęć do przyspieszenia prywatyzacji. Mniejsze, choć również istotne znaczenie ma także dystans wobec pogłębiania integracji europejskiej oraz poparcie dla lustracji.

Sojusz Lewicy Demokratycznej. Zwolennicy tej partii wyróżniają się poglądami w kwestiach światopoglądowych i ideologicznych, dotyczących miejsca Kościoła w życiu publicznym i polityce, prawnej regulacji aborcji, przeprowadzania lustracji. Powszechna jest wśród nich akceptacja zasady rozdziału Kościoła od państwa (95%). Odmienne niż w elektoratach pozostałych partii, wśród sympatyków SLD przeważa poparcie dla legalizacji przerywania ciąży (43%). Mimo najbardziej liberalnego stanowiska w tej kwestii – więcej niż co czwarty potencjalny wyborca Sojuszu (26%) skłania się ku prawnemu zakazowi aborcji. W elektoracie SLD zdecydowanie mniej niż wśród sympatyków pozostałych ugrupowań jest zwolenników lustracji: składanie przez funkcjonariuszy państwa oświadczeń o ewentualnej współpracy ze służbami specjalnymi PRL popiera mniej niż połowa wyborców tej partii (48%). Ponad dwie piąte (42%) jest przeciwnych obowiązkowi lustracyjnemu.

Kwestia przyzwolenia na ograniczanie praw i swobód obywatelskich w celu bardziej skutecznego zwalczania przestępczości budzi w elektoracie SLD – tak jak w całym społeczeństwie – kontrowersje. Pogląd, że walka z przestępczością nie może być usprawiedliwieniem dla naruszania praw i swobód obywatelskich, jest tylko nieznacznie częstszy (46%) niż przyzwolenie na takie praktyki (43%).

Wyobrażenia zwolenników SLD o właściwym modelu ładu społeczno-gospodarczego i roli państwa są podobne do opinii sympatyków PSL i PiS oraz bliskie poglądom ogółu badanych. Zdecydowana większość wyborców Sojuszu (84%) oczekuje od państwa pełnienia funkcji opiekuńczych. Blisko cztery piąte (79%) opowiada się za ograniczeniem tempa i zakresu prywatyzacji. Większość sympatyków SLD (70%) uważa, że bezrobocie jest zawsze zjawiskiem szkodliwym i wymaga bezwzględnego zwalczania. Blisko dwie trzecie (65%) popiera progresywną skalę podatkową.

---

⁴ Por. przypis 3.

Stanowisko zadeklarowanych wyborców SLD w kwestii rozwoju integracji europejskiej sytuuje ich po stronie zwolenników pogłębiania współpracy państw unijnych. Możliwie ścisłą integrację w ramach UE postuluje co drugi z nich (50%). Za zachowaniem w UE daleko idącej niezależności opowiada się co trzeci sympatyk Sojuszu (34%).

Jak wynika z analiz⁵, chęci poparcia SLD w wyborach parlamentarnych sprzyja sprzeciw wobec politycznego zaangażowania Kościoła, liberalne stanowisko w kwestii prawnej regulacji aborcji oraz niechętny stosunek do lustracji.

Polskie Stronnictwo Ludowe. Elektorat PSL ma stosunkowo najmniej wyraziste poglądy. Opinie zwolenników tego ugrupowania na temat roli państwa i właściwego kształtu ładu społeczno-gospodarczego są bliskie poglądom sympatyków PSL i PiS oraz – generalnie – ogółu badanych. Zdeklarowanych wyborców tej partii cechuje szczególnie duże przywiązanie do państwa opiekuńczego (89%). Większość z nich (80%) opowiada się za ograniczaniem tempa i zakresu prywatyzacji. Trzy czwarte (75%) popiera progresywną skalę podatkową. Ponad dwie trzecie (69%) chce bezwzględnej walki z bezrobociem.

Opinie sympatyków PSL na temat modelu integracji europejskiej kształtują się niemal tak samo jak w całym społeczeństwie. Praktycznie takie samo poparcie zyskuje wśród nich idea zacieśniania współpracy między krajami należącymi do Wspólnoty (38%), co postulat utrzymania przez Polskę daleko idącej niezależności w UE (37%).

Zwolennicy PSL, tak jak sympatycy PO i SLD, jednoznacznie opowiadają się za rozdziałem Kościoła od państwa (90%).

Układ opinii potencjalnych wyborców PSL na temat legalizacji przerywania ciąży jest niemal taki sam jak w całym społeczeństwie. W tej kwestii zwolennicy PSL zajmują na ogół konserwatywne stanowisko, opowiadając się wyraźnie częściej za prawnym zakazem aborcji (42%) niż za jej dopuszczalnością (23%).

Opinie sympatyków PSL na temat lustracji również nie odbiegają znacząco od przeciętnych – potrzebę składania przez osoby pełniące funkcje publiczne oświadczeń dotyczących współpracy ze służbami specjalnymi PRL dostrzega ponad połowa sympatyków PSL (58%), a 29% jest przeciwnych przeprowadzaniu lustracji.

Zwolennicy PSL – podobnie jak ogół badanych oraz pozostałe elektoraty – są podzieleni w opiniach na temat ograniczania swobód obywatelskich w celu zwiększenia

---

⁵ Por. przypis 3.

skuteczności w walce z przestępczością: dla ponad dwóch piątych z nich (41%) priorytetem jest bezpieczeństwo, a dla niewiele mniejszej grupy (37%) – przestrzeganie praw obywatelskich.

Jak wynika z analiz⁶, deklaracjom poparcia PSL w wyborach parlamentarnych sprzyja przede wszystkim sprzeciw wobec zaangażowania Kościoła w życie publiczne. Dość silny, chociaż ze względu na stosunkowo niewielką liczebność zadeklarowanych wyborców PSL w badanej próbie nieistotny statystycznie, okazał się związek między chęcią głosowania na tę partię a przywiązaniem do idei państwa opiekuńczego.

Tabela 3

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	Akceptacja poszczególnych stwierdzeń w elektoratach			
	PO	PiS	SLD	PSL
	w procentach			
Polska powinna dążyć do jak najściślejszej integracji w ramach Unii Europejskiej (1+2+3)	57	33	50	38
Odpowiedź ambiwalentna (4)	17	13	13	21
Polska powinna dążyć do zachowania w Unii Europejskiej jak najdalej idącej niezależności (5+6+7)	24	47	34	37
Trudno powiedzieć	2	7	3	4
Należy prywatyzować powoli i tylko niektóre przedsiębiorstwa państwowe (1+2+3)	65	85	79	80
Odpowiedź ambiwalentna (4)	14	5	11	6
Należy prywatyzować szybko i jak największą liczbę państwowych przedsiębiorstw (5+6+7)	18	7	8	6
Trudno powiedzieć	3	3	2	8
Państwo powinno zapewnić obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itp. (1+2+3)	82	86	84	89
Odpowiedź ambiwalentna (4)	10	7	12	7
Obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp. (5+6+7)	8	6	4	4
Trudno powiedzieć	0	1	0	0
Osoby dużo zarabiające powinny płacić wyższy procent podatku od swoich dochodów niż ci, którzy zarabiają mało (1+2+3)	63	73	65	75
Odpowiedź ambiwalentna (4)	8	4	9	5
Wszyscy, niezależnie od tego, ile zarabiają, powinni płacić jednakowy procent podatku od dochodów (5+6+7)	27	21	25	16
Trudno powiedzieć	2	2	1	5

⁶ Por. przypis 3.

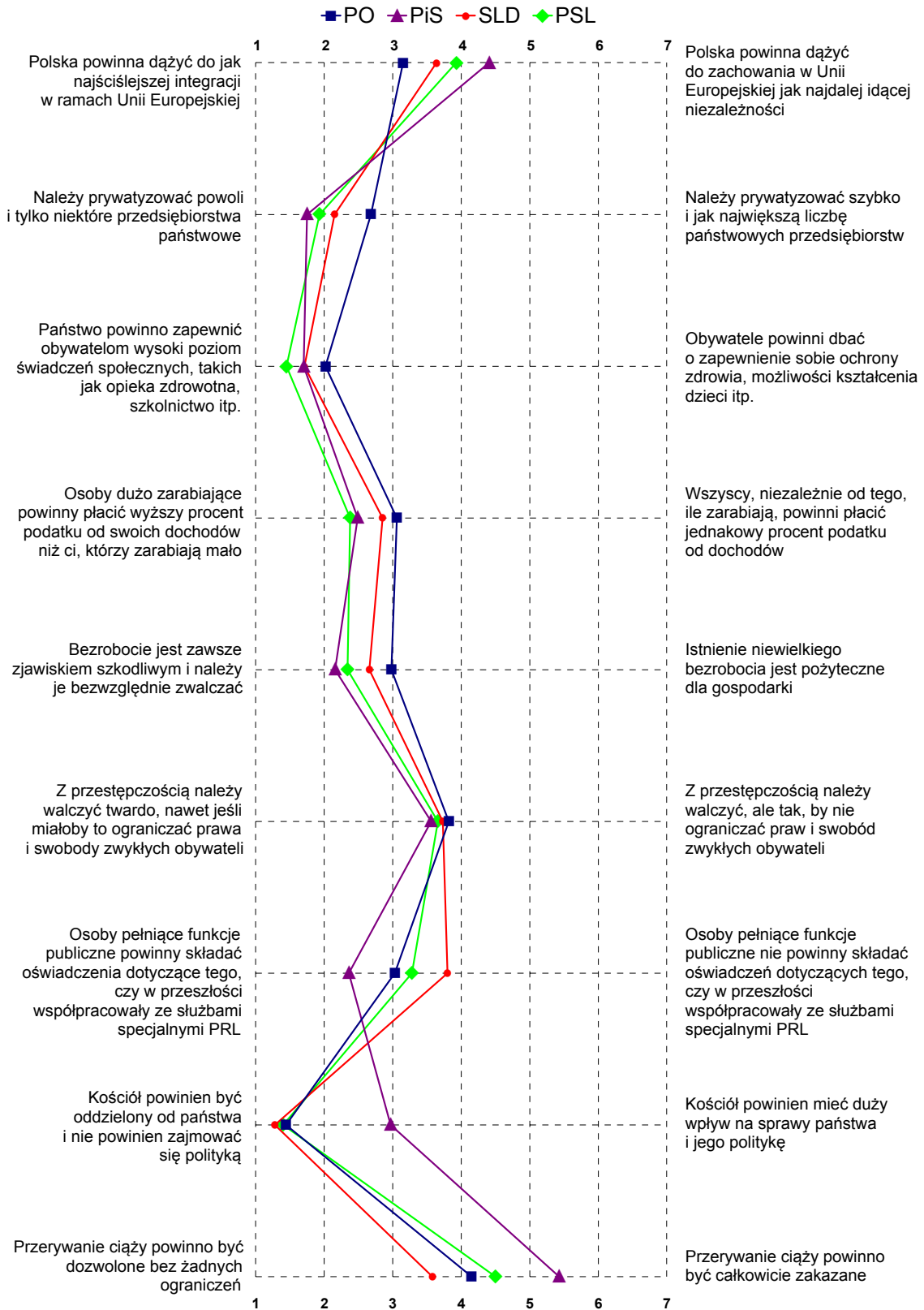
Tabela 3 (cd.)

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	Akceptacja poszczególnych stwierdzeń w elektoratach			
	PO	PiS	SLD	PSL
	w procentach			
Bezrobocie jest zawsze zjawiskiem szkodliwym i należy je bezwzględnie zwalczać (1+2+3)	65	79	70	69
Odpowiedź ambiwalentna (4)	8	6	8	14
Istnienie niewielkiego bezrobocia jest pozytywne dla gospodarki (5+6+7)	26	14	22	16
Trudno powiedzieć	1	1	0	1
Z przestępczością należy walczyć twardo, nawet jeśli miałyby to ograniczać prawa i swobody zwykłych obywateli (1+2+3)	47	53	46	41
Odpowiedź ambiwalentna (4)	10	6	11	21
Z przestępczością należy walczyć, ale tak, by nie ograniczać praw i swobód zwykłych obywateli (5+6+7)	43	38	43	37
Trudno powiedzieć	0	3	0	1
Osoby pełniące funkcje publiczne powinny składać oświadczenia dotyczące tego, czy w przeszłości współpracowały ze służbami specjalnymi PRL (1+2+3)	60	72	48	58
Odpowiedź ambiwalentna (4)	10	7	7	5
Osoby pełniące funkcje publiczne nie powinny składać oświadczeń dotyczących tego, czy w przeszłości współpracowały ze służbami specjalnymi PRL (5+6+7)	26	15	42	29
Trudno powiedzieć	4	6	3	8
Kościół powinien być oddzielony od państwa i nie powinien zajmować się polityką (1+2+3)	91	59	95	90
Odpowiedź ambiwalentna (4)	5	10	3	7
Kościół powinien mieć duży wpływ na sprawy państwa i jego politykę (5+6+7)	4	28	2	3
Trudno powiedzieć	0	3	0	0
Przerywanie ciąży powinno być dozwolone bez żadnych ograniczeń (1+2+3)	33	12	43	23
Odpowiedź ambiwalentna (4)	25	18	27	29
Przerywanie ciąży powinno być całkowicie zakazane (5+6+7)	39	65	26	42
Trudno powiedzieć	3	5	4	5

Tabela 4

Pary przeciwstawnych stwierdzeń	PO	PiS	SLD	PSL
	wartości średnie na skali 1–7			
(1) Polska powinna dążyć do jak najściślejszej integracji w ramach Unii Europejskiej	3,15	4,41	3,64	3,93
(7) Polska powinna dążyć do zachowania w Unii Europejskiej jak najdalej idącej niezależności				
(1) Należy prywatyzować powoli i tylko niektóre przedsiębiorstwa państwowe	2,68	1,75	2,15	1,93
(7) Należy prywatyzować szybko i jak największą liczbę państwowych przedsiębiorstw				
(1) Państwo powinno zapewnić obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itp.	2,02	1,70	1,71	1,45
(7) Obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp.				
(1) Osoby dużo zarabiające powinny płacić wyższy procent podatku od swoich dochodów niż ci, którzy zarabiają mało	3,06	2,49	2,85	2,38
(7) Wszyscy, niezależnie od tego, ile zarabiają, powinni płacić jednakowy procent podatku od dochodów				
(1) Bezrobocie jest zawsze zjawiskiem szkodliwym i należy je bezwzględnie zwalczać	2,98	2,16	2,66	2,34
(7) Istnienie niewielkiego bezrobocia jest pożyteczne dla gospodarki				
(1) Z przestępczością należy walczyć twardo, nawet jeśli miałyby to ograniczać prawa i swobody zwykłych obywateli	3,82	3,56	3,73	3,66
(7) Z przestępczością należy walczyć, ale tak, by nie ograniczać praw i swobód zwykłych obywateli				
(1) Osoby pełniące funkcje publiczne powinny składać oświadczenia dotyczące tego, czy w przeszłości współpracowały ze służbami specjalnymi PRL	3,03	2,36	3,80	3,28
(7) Osoby pełniące funkcje publiczne nie powinny składać oświadczeń dotyczących tego, czy w przeszłości współpracowały ze służbami specjalnymi PRL				
(1) Kościół powinien być oddzielony od państwa i nie powinien zajmować się polityką	1,44	2,97	1,28	1,40
(7) Kościół powinien mieć duży wpływ na sprawy państwa i jego politykę				
(1) Przerwanie ciąży powinno być dozwolone bez żadnych ograniczeń	4,15	5,43	3,58	4,50
(7) Przerwanie ciąży powinno być całkowicie zakazane				

**RYŚ. 1. OPINIE POTENCJALNYCH ELEKTORATÓW POSZCZEGÓLNYCH PARTII.
WARTOŚCI ŚREDNIE NA SKALI 1-7**

POTENCJALNE ELEKTORATY PARTYJNE NA OSIACH PODZIAŁÓW POLITYCZNYCH

Wyrażone na skali opinie elektoratów partyjnych posłużyły nam do wyodrębnienia – za pomocą analiz statystycznych⁷ – trzech osi podziałów politycznych w Polsce. Stworzony przez nas model jest tylko jednym z możliwych i z natury rzeczy uproszczonym obrazem polskiej sceny politycznej – odtworzonym na podstawie podziałów jej widowni, nie zaś aktorów na niej występujących. Dla większej spójności i klarowności schematu podziałów politycznych wyłączone zostały z analiz opinie dotyczące kwestii lustracji oraz zwalczania przestępczości kosztem ograniczania praw obywatelskich.

W przestrzeni wyznaczonej przez wyodrębnione osie podziałów politycznych usytuowaliśmy badane elektoraty. Uzyskany w ten sposób syntetyczny obraz podziałów politycznych przedstawia nie tylko pozycję elektoratów względem wyodrębnionych wymiarów, ale także względem siebie wzajemnie. Pierwsza oś dzieląca elektoraty w syntetyczny sposób pokazuje wyobrażenia zadeklarowanych wyborców poszczególnych partii dotyczące właściwego ładu społeczno-gospodarczego i roli państwa. Krańce tej osi można opisać jako **etatyzm** i **liberalizm**. Na orientację etatystyczną składa się przywiązanie do modelu państwa opiekuńczego, dezaprobatą nawet niewielkiego bezrobocia, postulowanie ograniczenia zakresu i tempa prywatyzacji oraz postawa egalitarna, wyrażająca się w akceptacji progresywnej skali podatkowej. Opcję liberalną wyznacza sceptycyzm wobec modelu państwa opiekuńczego, akceptacja istnienia niewielkiego bezrobocia, postawa proprietaryjna oraz poparcie dla podatku liniowego.

Drugi wymiar dzielący elektoraty można ogólnie nazwać **światopoglądowym**. Odzwierciedla on w znacznej mierze rozumienie terminów „lewica” i „prawica” w naszym kraju i, co za tym idzie, w istotnym stopniu określa tożsamość lewicową i prawicową, choć jej nie wyczerpuje. Jeden z krańców osi można zatem określić jako konserwatyzm światopoglądowy. Tworzą go: sprzeciw wobec prawnej dopuszczalności aborcji oraz akceptacja wpływu Kościoła na sprawy państwa. Drugi kraniec tego wymiaru można opisać jako liberalizm światopoglądowy. Jest on wyznaczony przez: liberalne stanowisko w sprawie prawnej regulacji aborcji oraz aprobatę rozdziału Kościoła od państwa.

---

⁷ Przeprowadzono analizę czynnikową.

Trzeci wymiar pokazuje stosunek elektoratów do rozwoju integracji europejskiej. Skrajne punkty osi dzielącej elektoraty można opisać jako **proeuropejskość versus dystans do Europy**. Z jednej strony jest to zatem akceptacja pogłębiania integracji europejskiej, z drugiej zaś – przekonanie o potrzebie zachowania w UE jak największej niezależności.

Ze względu na trudności z czytelnym przedstawieniem na płaszczyźnie trójwymiarowego modelu podziałów politycznych polskiego społeczeństwa, układ elektoratów prezentujemy na trzech odrębnych rysunkach, które uwzględniają każdorazowo po dwa opisane wyżej wymiary.

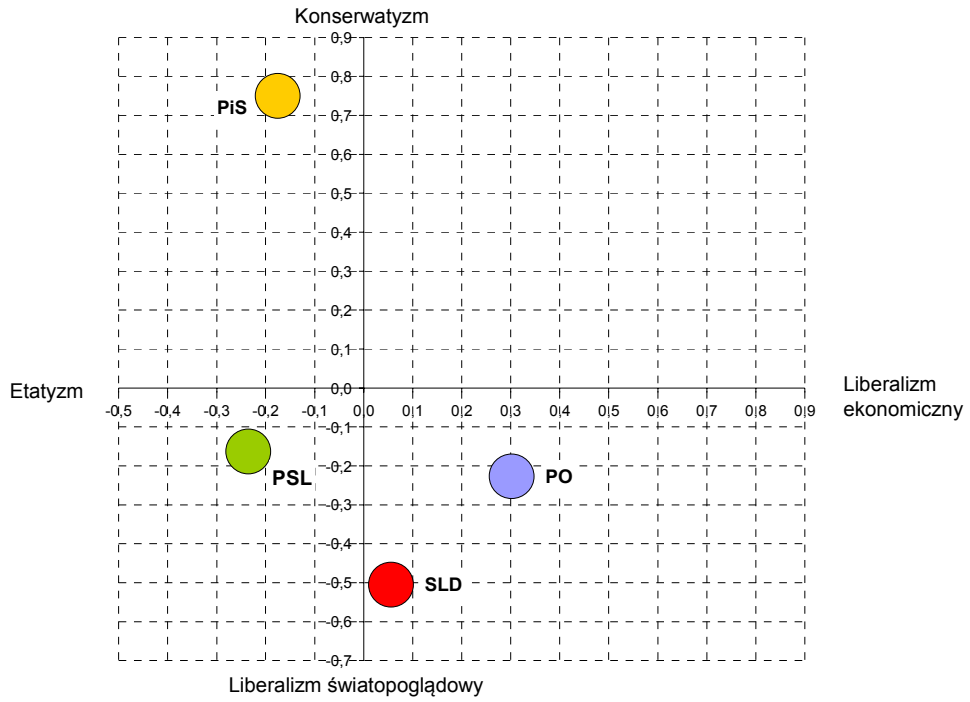
Położenie elektoratów na osi etatyzm – liberalizm gospodarczy pokazuje, że stosunkowo najbardziej wyraziste poglądy na temat zasad ładu społeczno-gospodarczego i roli państwa ma elektorat PO. Wyborców tej partii charakteryzuje stosunkowo największe poparcie dla rozwiązań liberalnych. Po przeciwnej stronie, oznaczającej orientację etatystyczną, lokują się zdeklarowani wyborcy PiS oraz zwolennicy PSL. Niemal w centrum sytuuje się natomiast elektorat SLD, którego wizja właściwego systemu społeczno-gospodarczego i roli państwa jest w największym stopniu zbieżna z wyobrażeniami ogółu badanych.

W wymiarze światopoglądowym przeciwstawne względem siebie pozycje zajmują elektoraty PiS i SLD, przy czym bardziej skrajnie usytuowany jest elektorat partii Jarosława Kaczyńskiego. Wyborcy PiS są zdecydowanie bardziej konserwatywni niż ogół badanych oraz zwolennicy pozostałych ugrupowań. Sympatyków SLD w największym stopniu natomiast cechuje liberalizm światopoglądowy. Biorąc pod uwagę polskie uwarunkowania należy zauważyć, że również zwolennikom PO i PSL bliższa jest opcja liberalna niż konserwatywna.

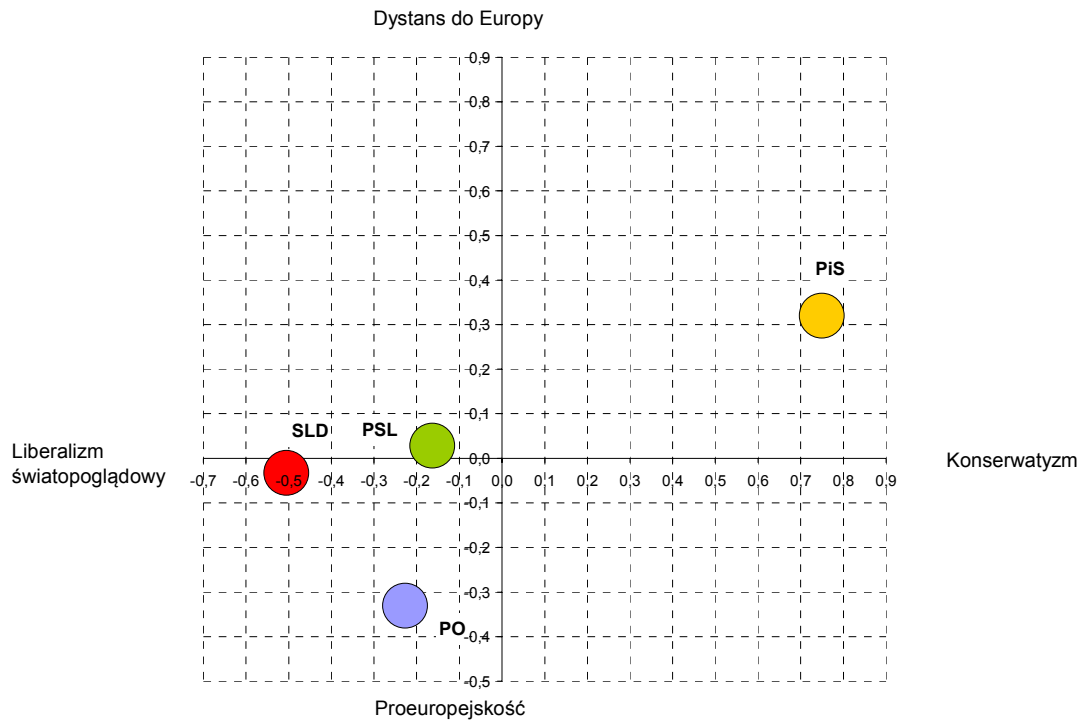
Układ elektoratów względem trzeciego z wymiarów, obrazującego stosunek do pogłębiania integracji europejskiej, pokazuje, że kwestia ta dzieli przede wszystkim zwolenników PiS i PO. Sympatyków PiS wyróżnia największy sceptycyzm wobec rozwoju integracji europejskiej. Elektorat PO jest natomiast najbardziej proeuropejski. Poglądy zwolenników SLD i PSL są podobne do opinii ogółu Polaków i lokują ich blisko środka skali dystans do Europy – proeuropejskość.

Poniższe wykresy pokazują usytuowanie elektoratów poszczególnych ugrupowań względem wyznaczonych w analizie wymiarów.

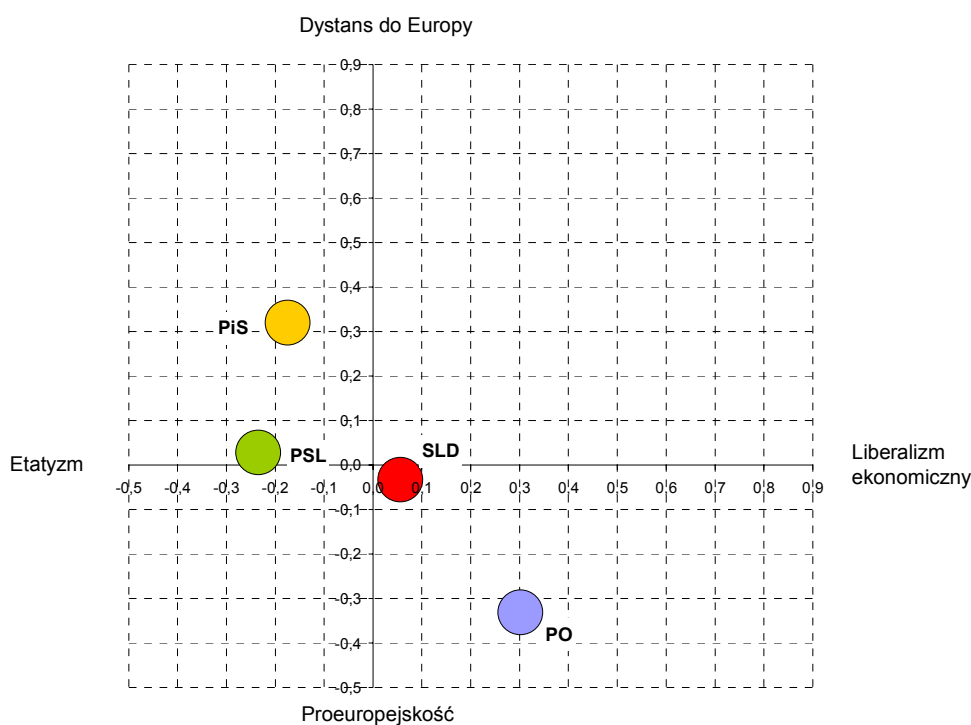
RYS. 2a. ELEKTORATY NAJWAŻNIEJSZYCH UGRUPOWAŃ NA OSIACH PODZIAŁÓW POLITYCZNYCH

RYS. 2b. ELEKTORATY NAJWAŻNIEJSZYCH UGRUPOWAŃ NA OSIACH PODZIAŁÓW POLITYCZNYCH

RYS. 2c. ELEKTORATY NAJWAŻNIEJSZYCH UGRUPOWAŃ NA OSIACH PODZIAŁÓW POLITYCZNYCH

Ostatnie dwa lata nie przyniosły zasadniczych zmian w społeczno-politycznych postawach Polaków dotyczących postulowanego ładu społeczno-gospodarczego i roli państwa oraz kwestii światopoglądowych. Nie zmienił się także w wyraźny sposób obraz elektoratów głównych partii politycznych – poglądy zwolenników poszczególnych ugrupowań są dość stabilne. Usytuowanie elektoratów względem trzech wyłonionych w analizach osi obrazujących podziały polityczne w Polsce wskazuje na znaczne podobieństwo oczekiwań zwolenników głównych partii politycznych wobec państwa. Wyborcy, szczególnie sympatycy PSL, PiS i SLD oczekują od państwa zapewnienia obywatelom bezpieczeństwa ekonomicznego i socjalnego. Analizowane elektoraty bardzo wyraźnie różnią się orientacjami światopoglądowymi: w tym wymiarze przeciwstawne wobec siebie pozycje zajmują zwolennicy PiS oraz sympatycy SLD. Z kolei stosunek do pogłębiania integracji europejskiej dzieli przede wszystkim PiS i PO.

Podsumowując można powiedzieć, że PO przyciąga wyborców stosunkowo najbardziej liberalnych w myśleniu o gospodarce i roli państwa, raczej liberalnych światopoglądowo i nastawionych proeuropejsko. PiS grupuje elektorat o poglądach etatystycznych, konserwatywny światopoglądowo i sceptycznie odnoszący się do pogłębiania procesów integracyjnych. Sympatycy SLD są liberalni światopoglądowo, a ich oczekiwania dotyczące ładu społeczno-gospodarczego oraz stanowisko w kwestii rozwoju integracji europejskiej lokują ich blisko centrum (biorąc za punkt odniesienia poglądy ogółu Polaków). Elektorat PSL w największym stopniu charakteryzuje etatystyczne podejście w myśleniu o roli państwa. W kwestiach światopoglądowych zorientowany jest raczej liberalnie niż konserwatywnie. Pod względem stosunku do integracji europejskiej sytuuje się blisko centrum.

Opracowała
Beata ROGUSKA